

Lugnet vid kanten av ett gravfält

Arkeologisk utredning etapp 2

Dagsberg-Brunneby 1:2
Dagsbergs socken
Norrköpings kommun
Östergötlands län
Östergötland

Mattias Johansson

Lugnet vid kanten av ett gravfält

Arkeologisk utredning etapp 2

Dagsberg-Brunneby 1:2
Dagsbergs socken
Norrköpings kommun
Östergötlands län
Östergötland

Mattias Johansson

Denna rapport har framställts av ett företag
vars miljöledningssystem är certifierat enligt ISO 14001
av Svensk Certifiering Norden AB.

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora Gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
E-post: info@kmmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2019

Samtliga foton av Mattias Johansson.

Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Publik Licens 4.0 (CC BY)
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

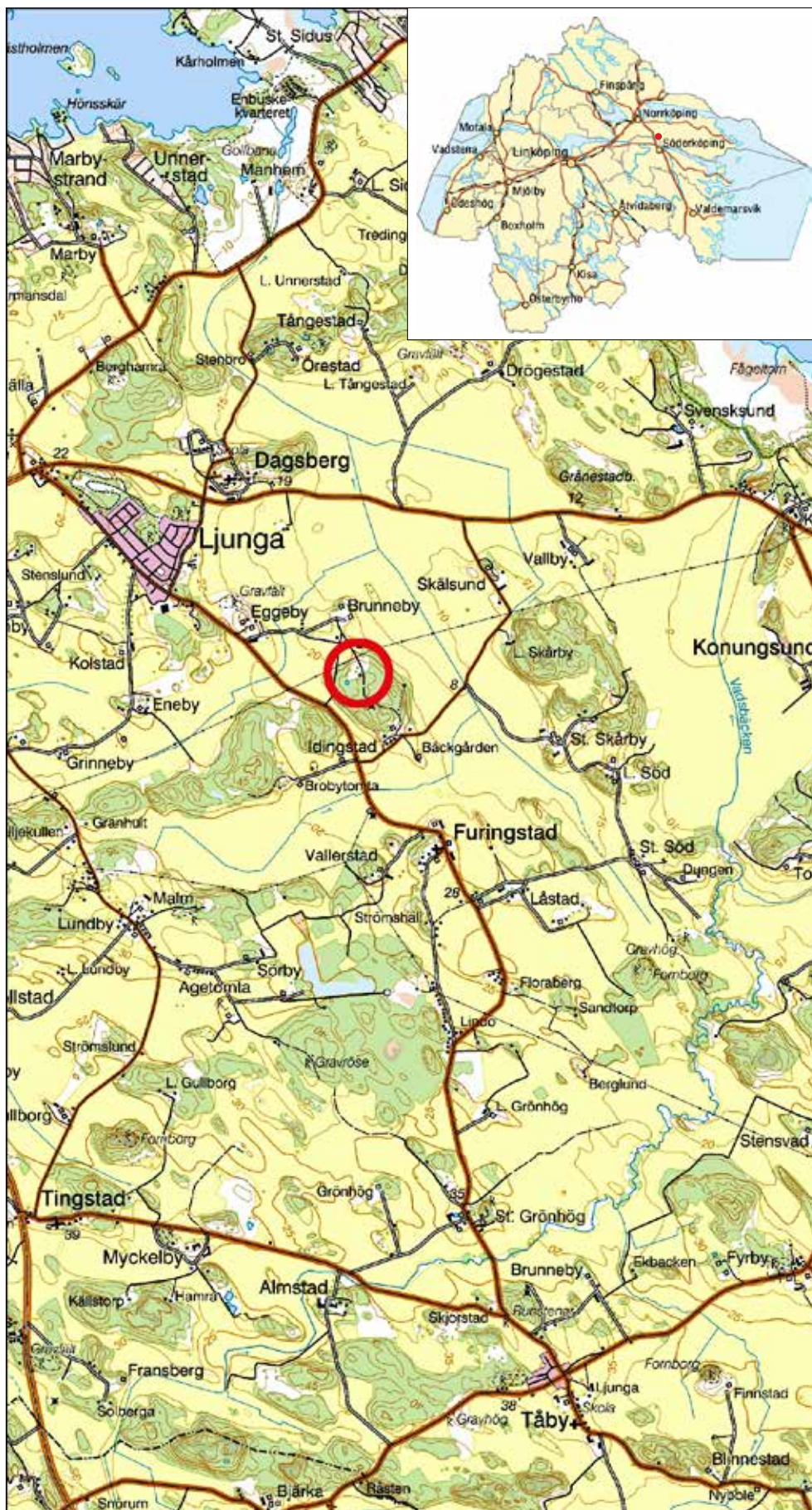
Lantmäteriets kartor omfattas inte av ovanstående licensiering.
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Medgivande MS2012/02954.

ISBN 978-91-7453-808-3

Tryck: JustNu, Västerås 2019

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	5
Natur- och kulturmiljö	7
Syfte	8
Metod och genomförande	8
Resultat	8
Utvärdering	10
Tekniska och administrativa uppgifter	11
Bilagor	12
Bilaga 1. Schakttabell	12

Figur 1. Läget för utredningsområdet markerat med en röd ring. Utdrag ur Terrängkartan. Skala 1:50 000.

Sammanfattning

Med anledning av ett planerat bygge av ett bostadshus på befintlig tomt motsvarande det i historiskt källmaterial omnämnda torpet Lugnet har Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) utfört en arkeologisk utredning etapp 2 på den berörda fastigheten Dagsberg-Brunneby 1:2 i Norrköpings kommun. Ett större gravfält, Dagsberg 26:1, förmodligen i sin helhet från äldre järnålder, breder ut sig omedelbart söder om utredningsområdet. Den arkeologiska utredningen visade att inga spår av gravfältet kunde observeras inom utredningsområdet. Inte heller några andra antikvariskt intressanta iakttagelser gjordes *inom* utredningsområdet.

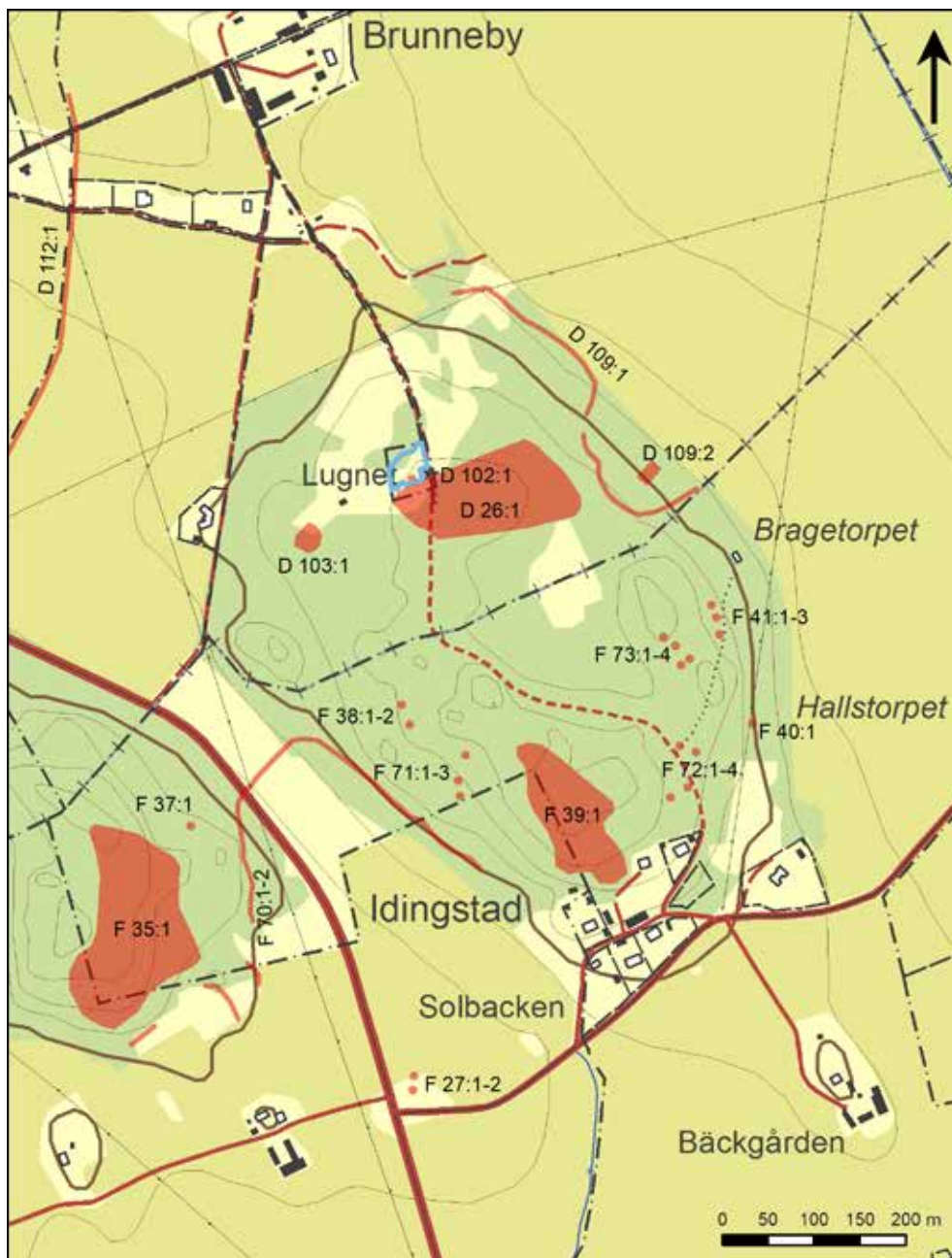
En sentida ristning, Dagsberg 102:1, fanns sedan tidigare registrerad i Fornminnesregistret i utredningsområdets södra del, men kunde istället förmodas ha observerats drygt 10 meter längre söderut, strax utanför utredningsområdet. Lämningen är, trots att den inte kunde noteras, fortsättningsvis att betrakta som en *övrig kulturbistorisk lämning* och saknar därmed samma lagskydd som fornlämningar. Dess läge bör dock så långt möjligt tas hänsyn till vid husbygget. Det ska också noteras att det omedelbart söder om utredningsytan, i ett läge utanför vad som i Fornminnesregistret registrerats som gravfält, kunde konstateras ett röse. Röset *kan* utgöra en grav, men eftersom det ligger utanför utredningsområdet har inte något markngrepp gjorts som kunnat bekräfta detta. Röset kan alltså visa sig utgöra ett lagskyddat fornminne och måste tillsvdare beaktas vid planerat husbygge.

Inledning

Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) har utfört en arkeologisk utredning etapp 2 efter beslut från Länsstyrelsen i Östergötlands län daterat 2018-12-10 (dnr 431-11953-2018) på fastigheten Dagsberg-Brunneby 1:2, Norrköpings kommun, utgörande tomtmark för den bebyggelse som i det historiska källmaterialet benämns som ett torp med namnet Lugnet. Utredningen föranleddes av ett planerat husbygge på tomten. Den ursprungliga utredningsytan i Länsstyrelsens förfrågningsunderlag omfattande en yta om cirka 530 m² omedelbart norr om nuvarande bebyggelse. I samråd med Länsstyrelsen och de ansökande, bröderna Jan-Erik och Hans Stenström, korrigerades ytan till att omfatta en något större yta som också inkluderade andra delar av tomtmarken, omedelbart väster om bebyggelsen. Utredningsytan växte därmed till totalt cirka 1 320 m². De lämningar som ligger i anslutning till utredningsytan är dels ett större gravfält, Dagsberg 26:1, som har status som *fornlämning*, dels en sentida ristning, Dagsberg 102:1, som har status som *övrig kulturbistorisk lämning*.

Fältarbetet för den arkeologiska utredningen utfördes av Mattias Johansson under en dag (2019-02-28) genom sökschaktning. Grävmaskin och grävmaskinist tillhandahölls av de ansökande. Totalt upptogs sex schakt om tillsammans cirka 50 löpmeter. Före markngreppet besiktigades de anslutande delarna av gravfältet liksom utredningsområdet i sin helhet. Dessvärre påträffades inte den sentida ristningen.

Figur 2. Fornminnesmiljö kring utredningsområdet. Lämnings från Fornminnesregistret i Dagsberg (D) respektive Furingstad (F) med gamla RÅA-nr är markerade i kartan med röd transparent färg. Utredningsområdet är markerat med ljusblå linje. Utdrag ur Fastighetskartan. Skala 1:8 000.

Natur- och kulturmiljö

Utredningsområdet ligger på Vikbolandet, fågelvägen drygt 1,5 km sydöst om samhället Ljunga och cirka 9 km öster om centrala Norrköping och som närmast drygt 4 km från Bråviken. De västra och centrala delarna av Vikbolandet hör till de mest fornlämnings-täta i landet. Området präglas särskilt av ett bronsålders- och äldre järnålderslandskap med hägnadssystem av sten, större gravfält och enstaka kända boplatser. Bebyggelsen har tidigt lagts på höjdparter, på de mer lättarbetade jordarna som kunnat odlas. Lägre liggande områden med lermark har använts till betesmark. Forntida boplatser, som föregår det moderna jordbruket, är framför allt att söka på de förstnämnda lägena, från stenålder och framåt. Även om mycket är oklart kring bebyggelsens struktur och sannolika omläggning under järnåldern visar fornlämningsbilden på en väl befolkad bygd redan kring tiden för vår tideräknings början.

Det aktuella utredningsområdet är beläget omedelbart norr om ett större gravfält av äldre järnålderskaraktär, Dagsberg 26:1, med totalt cirka sextio gravar, alla runda stensättningar. Gravfältet breder ut sig i öst-västlig riktning på ömse sidor om en äldre landsväg, idag en mindre skogsbilväg. I huvudsak ligger gravfältet på vägens östra sida. Gravarna är stenfyllda och i de flesta fall övertorvade, i några fall finns mittblock. Flera uppgavs i inventeringsboken ha fått skador av bland annat markberedning på 1970-talet och cirka tio betecknades därför som osäkra. Gravfältet är ett av två större (det andra Furingstad 39:1) som är belägna inom ett skogsbevuxet höjdparti, där gränserna mellan de små byarna Brunneby i Dagsbergs socken och Idingstad i Furingstads socken möts. På höjdpartiet finns ytterligare ett större antal stensättningar (Furingstad 38:1–2, 40:1, 41:1–3, 71:1–3, 72:1–4 och 73:1–4) som inte ingår i gravfältet och längs såväl sydvästra som nordöstra kanten finns förhistoriska hägnader av typen stensträngar (Dagsberg 109:1 och Furingstad 70:1–2). I anslutning till den nordöstra hägnaden finns en terrasserings (Dagsberg 109:2), som bedömts kunna vara förhistorisk och hysa ett äldre bebyggelseläge. På den aktuella fastigheten, inom utredningsområdet, finns slutligen även en sentida ristning, Dagsberg 102:1. Den beskrivs i Fornminnesregistret omfatta flera runliknande tecken på berghäll inom en $0,3 \times 0,5$ meter stor yta.

Det till utredningsområdet anslutande gravfältet, såsom det finns registrerat i Fornminnesregistret, löper in något på den aktuella fastigheten längs med den södra kanten av utredningsområdet. Punktmarkeringen för den sentida ristningen ligger inom såväl den aktuella fastigheten som utredningsområdet.

Utredningsområdet ligger på tomtmark hörande till den bebyggelse som i det historiska källmaterialet benämns som ett torp med namnet Lugnet. Bebyggelsen finns åtminstone redan på kartmaterial från 1700-talet, men kan eftersom den inte är övergiven betraktas som fornlämnings. Ett annat torpläge (Dagsberg 103:1) ligger cirka 100 meter sydväst om utredningsområdet. Här finns ingen nutida bebyggelse och lämningen har statusen möjlig fornlämnings.

Syfte

Den arkeologiska utredningen etapp 2 avsåg att fastställa om fornlämningar berördes av det planerade husbygget. Utredningen skulle också preliminärt avgränsa nyupptäckta fornlämningar inom utredningsområdet.

Resultatet ska kunna användas av Länsstyrelsen som underlag för tillståndsprövning och för de ansökandes planering. Länsstyrelsen och de ansökande är därmed föreliggande rapportens främsta målgrupper.

Metod och genomförande

Den arkeologiska utredningen etapp 2 genomfördes genom sökschaktning utförd med grävmaskin som tillsammans med grävmaskinist tillhandahölls av de ansökande. Totalt upptogs sex schakt om tillsammans cirka 50 löpmeter. Före markingreppet besiktigades gravfältet söder om utredningsytan liksom utredningsområdet i sin helhet.

Den ursprungliga utredningsytan i Länsstyrelsens förfrågningsunderlag omfattande cirka 530 m² omedelbart norr om nuvarande bebyggelse. I samråd med Länsstyrelsen och de ansökande, bröderna Jan-Erik och Hans Stenström, korrigerades ytan till att omfatta en något större yta som också inkluderade andra delar av tomtmarken, omedelbart väster om bebyggelsen. Detta med tanke på viss osäkerhet i placeringen av det planerade huset och att en mindre utökning endast marginellt skulle påverka arbetsinsatsen för det redan mycket lilla utredningsområdet. Utredningsytan växte därmed till totalt cirka 1 320 m² och bestämdes på plats genom att bedöma vad som med lätthet kunde sökschaktas och vad som inte inkräktade på norra begränsningen av gravfältet, Dagsberg 26:1, eller andra observationer ovan mark i detta område. Av de sex schakt som grävdes inom den utökade utredningsytan togs tre upp inom den ursprungliga ytan.

Vid schaktningarna grävdes matjord och mänskligt påförda lager maskinellt med en skopbred av 1,6 meter och skiktvis ner till orörd nivå. Schakt och observationer mättes in med hjälp av enklare GPS-funktion i en surfplatta av modellen Samsung Galaxy Tab A och applikationsprogramvaran Avenza Maps, där mätdata sedan kunde flyttas över till ArcGis och desktopmiljö som färdiga shape-filer. För något mer tillförlitligare mätdata kompletterades mätningarna med hjälp av mått och siktlinjer i förhållande till bebyggelsen på platsen. Schakten dokumenterades genom beskrivningar och ett fåtal fotografier togs för att illustrera rapporten.

Resultat

Några synliga spår av gravfältet ovan mark kunde inte observeras inom utredningsområdet. Däremot framkom två antydningar till gravar inom tomtmarken omedelbart söder om området. I det ena fallet i form av ett röse som yttrade sig som en svag upphöjning i markytan. Genom att grävmaskinen banade av en smal remsa, cirka 0,8 × 1,5 meter från de centrala delarna och utåt mot nordöst kunde det bekräftas att upphöjningen innehöll ett flackt stenröse, uppskattningsvis cirka 4,0–4,5 meter i diameter och 0,4 meter högt, med cirka 0,05–0,35 meter stora rundade stenar. Däremot togs inte ställning till om detta var frågan om en grav eftersom det låg utanför utredningsytan. Möjligen kan det istället vara frågan om ett odlingsröse. Något totalt meter sydväst om detta röse, likaså utanför utredningsområdet men inom tomtmarken, noterades ytterligare en svag upphöjning i marken utan att detta mättes in eller bedömdes ytterligare genom markingrepp.

Figur 3. Översikt över tomten från väster med schaktet S6 i förgrunden. Omedelbart till höger i bild från schaktets bortre ände syns den upphöjning i gräset som visade sig utgöra ett slackare röse, möjligen en grav.

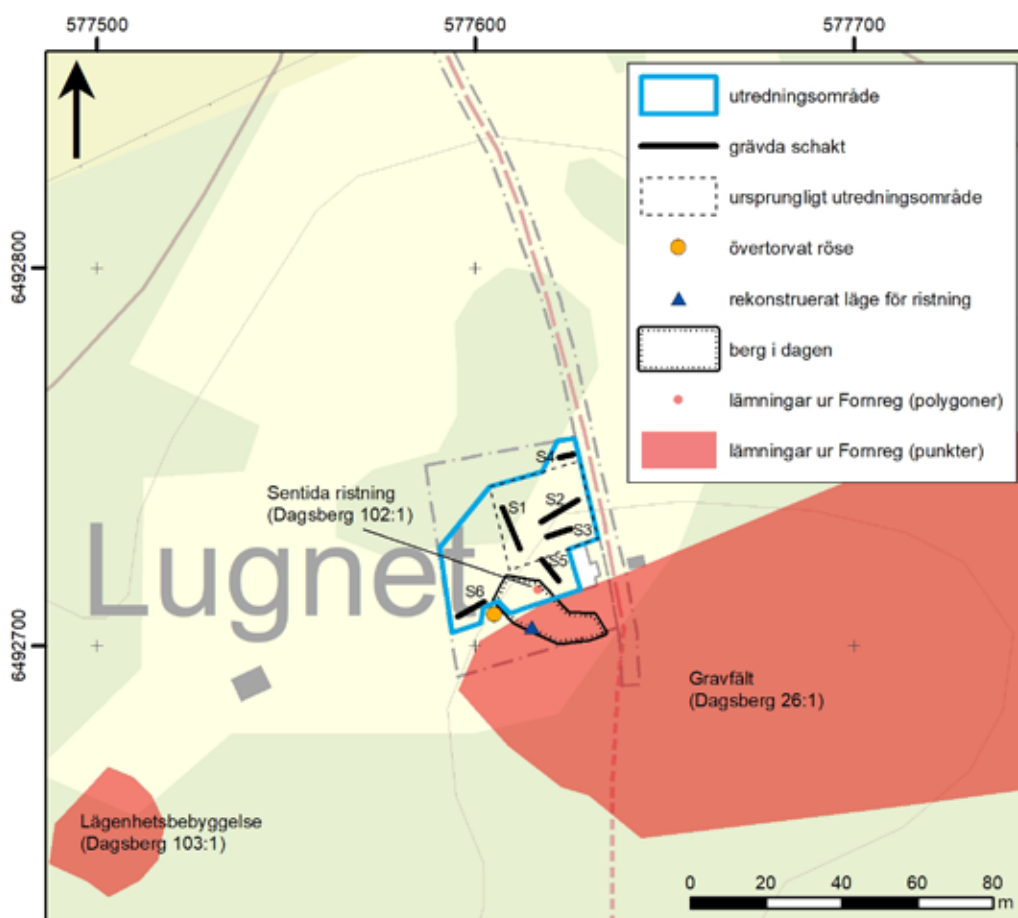
Vid besiktningen kunde inte den sentida ristningen återfinnas. Den kan möjligen ha varit övertäckt – bland annat fanns en raserad murad grill ungefär där ristningen finns markerad i Fornminnesregistrets kartmaterial – men man kan också tänka sig att den är grunt ristad och svår att uppfatta utan släpljus. Emellertid fanns ingen anledning att ifrågasätta tidigare bedömning och ett utlåtande om den sentida ristningen låg inte heller i utredningens egentliga syfte. Efter fältarbetet noterades en diskrepans mellan lägesangivelsen under rubriken ”Orientering” i inventeringsbokuppslaget från 1979 och den registrerade punktmarkeringen i Fornminnesregistret. Inventeringsbokuppslaget redovisar läget 4 m V10°S från det sydvästra, dåvarande tomthörnet. Detta innebär att läget för ristningen tidigare har angetts ligga drygt 10 meter längre söderut än det nu redovisade och därmed utanför utredningsområdet och inom vad som är registrerat som gravfältets geoobjekt i Fornminnesregistret. Lämningen är trots att den inte kunde noteras fortsättningsvis att betrakta som *övrig kulturbistorisk lämning*. Även om den inte har ett lagskydd i Kulturmiljölagen bör hänsyn tas till dess läge så långt möjligt vid planerat husbygge.

Sökschakten gav inget av antikvariskt intresse. Schakten grävdes genom mörkbrun mylla av siltig sand med varierande innehåll av grus, sten och block, ner till en undergrund som här bestod av en morän av gråbrun ibland rödaktig stenig och grusig sand och i ett av schakten berg. Förekomsten av sten och block tilltog i utkanten av tomtmarken. I schakt S1 framkom material som antydde äldre torpaktivitet på platsen. Här påträffades bland annat två hästskor, flintgods, rödgods, buteljglas och taktegel. Här framkom även en grop med mycket välbevarade fiskben och -fjäll som knappast kan ha någon äldre datering. Längs schaktets östra kant noterades en rad lagda block som en terrassering, som även de uppfattades höra till torpbebyggelsen och eventuellt utgör grunden för en äldre ekonomibyggnad hörande till torpet Lugnet. I schakt S5 noterades en stenlagd rektangel som syntes längs 1,6 meter av schaktets längd, från östra schaktkanten och 0,9 meter in i schaktet. Rektangeln låg rakt framför nuvarande ingång till det befintliga huset och kan möjligen vara något äldre fundament till något i anslutning till en farstu, veranda eller bara en trappsten. Slutligen kan det noteras att den östra delen av schakt S3 var störd genom en större nedgrävning som kan ha utgjort frischakt till det befintliga huset.

Utvärdering

Utredningen har i allt väsentligt genomförts i enlighet med undersökningsplanen, dock med en större avvikelse i att utredningsområdet kom att utökas. Gravfältet kan i delar ha en utbredning som direkt gränsar till utredningsområdet. Den sentida ristningen som skulle finnas inom fastigheten påträffades inte, vilket dock inte påverkar resultatet. Helt oavsett kan det antas, utifrån tidigare lägesangivelser, att ristningen tidigare har observerats utanför det nu aktuella utredningsområdet.

Höjddpartiet kring gravfältet har fortsatt hög potential för ny arkeologisk kunskap, även om den nu utredda ytan torde kunna avfärdas som kunskapsbärande. Stiftelsen Kulturmiljövård bedömer alltså att utredningsområdet saknar fornlämningar.

Figur 4. De upptagna sökschakten och undersökningsområdena vid Lugnet. På planen redovisas också det i texten omnämnda, övertorvade röset som låg i utredningsområdets kant, vilket skulle kunna utgöra en grav, samt både registrerat och rekonstruerat, mer egentligt läge för den sentida ristningen som inte påträffades i fält. Båda dessa senare lägen hamnar inom den yta av berg i dagen som mättes in vid fältarbetet. Skala 1:2 000.

Tekniska och administrativa uppgifter

<i>Stiftelsen Kulturmiljövård projektnr:</i>	KM18205
<i>Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:</i>	431-11953-2018, 2018-12-10
<i>Typ av undersökning:</i>	Arkeologisk utredning etapp 2
<i>Undersökningsperiod:</i>	28 februari 2019
<i>Exploateringsyta:</i>	Ca 1 320 m ² (ursprungligen ca 530 m ²)
<i>Personal:</i>	Mattias Johansson
<i>Landskap:</i>	Östergötland
<i>Län:</i>	Östergötland
<i>Kommun:</i>	Norrköping
<i>Socken:</i>	Dagsberg
<i>Fastighet:</i>	Dagsberg-Brunneby 1:2
<i>Fornlämning:</i>	–
<i>Fastighetskarta:</i>	64F 9HS Styrstad
<i>Koordinatsystem:</i>	Sweref 99 TM
<i>Koordinater:</i>	N6492700–6492755, E577590–577635
<i>Höjdsystem:</i>	RH 2000
<i>Inmätningssmetod:</i>	GPS
<i>Dokumentationshandlingar:</i>	Inga dokumentationshandlingar utöver denna rapport.
<i>Fynd:</i>	Inga fynd tillvaratogs.

Bilaga 1. Schakttabell

Schakt	Längd (m)	Bredd (m)	Djup (m)	Observationer
S1	11	1,5–3,0	0,6	Mylla av mörkbrun siltig sand direkt under grästorv/förna ner till 0,45 m, därunder undergrund av grusbrun grusig och sandig morän med inslag av sten. I matjorden framkom två hästskor, flintgods, sentida rödgods, buteljglas och tegel (såväl taktegel som tegelsten). I botten noterades en grop med välbevarat fiskben och -fjäll (abborre/gös), knappast med någon äldre datering.
S2	6	1,6	0,4	Mylla av mörkbrun siltig sand direkt under grästorv ner till 0,35 m, därunder undergrund av grusbrun grusig och sandig morän med inslag av sten. I Ö halvan störning i form av en större nedgrävning, möjligen utgörande frischakt runt befintlig byggnad.
S3	11	1,6	0,4	Mylla av mörkbrun siltig sand direkt under grästorv ner till 0,35 m, därunder undergrund av grusbrun grusig och sandig morän med inslag av sten.
S4	4	1,6	0,6	Mylla av mörkbrun siltig sand med stort inslag av småsten och block direkt under grästorv/förna ner till 0,55 m, därunder undergrund av grusbrun grusig och sandig morän med inslag av sten.
S5	6	1,6–2,8	0,5	Mylla av mörkbrun siltig sand direkt under grästorv ner till 0,5 m, därunder undergrund av grusbrun ibland något rödaktig grusig och sandig morän med inslag av sten. I S halvan mot kanten av kanten en rektangulär stenpackning synlig på en 1,6 × 0,9 m stor yta (N–S) av 0,15–0,25 m stora stenar. Låg mitt för ingången till befintligt hus och uppfattades som äldre fundament för något i anslutning till ytterdörren – farstu, trapp eller början på någon trädgårdsgång.
S6	7	1,6	0,4	Mylla av mörkbrun siltig sand direkt under grästorv ner till 0,20–0,35 m, därunder berg.